

TASY ZSIGMOND:
A MUNKA KETTŐS JELLEGE
ÉS AZ ÁRUTERMELŐ MUNKA
KETTŐS JELLEGE

„Hogyan értelmezzük azt a tényt, hogy Marx olyan konceptuális apparátust használt, amely a klasszikusoktól (a polgári politikai gazdaságtan klasszikusairól van szó - T. Zs.) származik és hasonló azokéhoz, mégis annyira radikálisan különböző konklúziókhöz jutott” (1.) - idézi Makai Mária „A visszajára fordult világ anatómiájához” című könyvében P. M. Sweezyt. Erre általában a hagyományos válasz, hogy nem tudta megkülönböztetni Smith és Ricardo az elvont illetve konkrét munkát, és nem választotta szét az értéket annak formájától. Ezek az állítások igazak, de csak részigazságok, és ennyiben torzak. A legtöbb probléma forrása szerintem „A tőke” kifejtésének félreértéséből fakad, hiszen úgy tűnik, hogy tiszta semleges közgazdasági kategóriákkal dolgozik Marx (áru, érték, pénz, stb.) . A látszat az, hogy a filozófiai passzusok mint például az árufétisről szóló rész, ifjúkorának, állítólagos humanista filozófus korszakának „A tőkéhez” biggyesztett derivátumai.

Az én álláspontom ettől eltérő, és Makai Mária megközelítéseinek segítségével próbálom bebizonyítani a történelmi materializmus (formációelmélet) és a marxi gazdaságelmélet belső egységét, szétszakíthatatlanságát.

Két olyan eszközt vettem át, amelyet az idézett szerző rendkívül eredményesen használ: az egyik a munkamegosztás aktív, tevékeny alakban való felfogása, a másik pedig a kommunista formáció, mint ellenpont használata.

Marx elméleti forradalma ott kezdődik, ahol kettős alakjában fogja fel a társadalom élettevékenységét, egyszer mint általában-való termelést, azokat az általános, technikai mozzanatok rögzítve, amelyek az emberi nemet megkülönböztetik az állatvilágtól, másodsor pedig mint konkrét, társadalmi termelési módot, a gazdasági-formai értelemben vett termelést. Ez utóbbi az embert „önmagától” különbözteti meg, mint a más-más történelmi fejlődési fokon álló osztályokat, rétegeket. Az adott gazdasági forma kiteljesítheti, illetve visszajára fordíthatja azokat a mozzanatok, amelyek az emberiséget az állatvilággal szemben jellemzik.

Egyáltalán a történelmi látásmód és a

forma-meghatározottság Marxnál elválaszthatatlan. Csak ennek az új gazdasági-formai dimenzióknak alkalmazásával ragadható meg formailag a kapitalizmus, a fejlett áruterelés rendszere, a maga konkrét totalitásában.

Makai Mária idézett munkájában bebizonyította, hogy nincs cezúra a Gazdasági-filozófiai kéziratokat író ifjú Marx és a gazdaságtani műveket író érettebb Marx között. Sokkal inkább arról van szó, hogy a gazdasági forma dimenziójának kibontakoztatása már ifjú korában elkezdődött, és most már elidegenült munka rendszereként felfogott áruterelés objektív látszatvilága reprodukálódik későbbi műveiben.

A társadalom élettevékenysége, a társadalmi munka tehát mindig kettős természetű: először is mint technikai formaadó tevékenység, mint konkrét munka, mint a természeti anyag megmunkálása, másodsor mint társadalmi-gazdasági formaadó tevékenység, mint az ember ember által való megmunkálása, mint társadalmi viszony termelése. Ez a második jelleg az, ami a kulcsát adja a közismert marxi ételnek, miszerint a termelés a természet elsajátítása egy társadalmi formán belül és annak révén. Ugyanakkor ez a gazdasági forma szükségszerű formája a természeti-társadalmi tartalomnak, felváltása csak akkor lehetséges, amikor ennek anyagi feltételei már legalább részben készen állnak. Tehát a természetelsajátítás mindig a társadalom közvetítésével történik, és annak meghatározott szerkezete determinálja a maga részéről a technikai tartalmakat.

Csupán az a probléma, hogy ez a gazdasági formát létesítő munka mikroszkóppal nem vizsgálható, egy szemernyi természeti anyag sem tapad hozzá, gyökeresen különbözik a munka másik oldalától. Létezését legfeljebb a termelők termékük-munkájuk iránti közömbössége, a társadalom egyenlőtlensége, és az újratemelés zavara bizonyítja.

A munka e két oldala az általánosság ugyanazon fokán áll, tartalom és forma viszonyával leírhatók, de lényeges különbség közöttük, hogy a technikai oldalnál a folytonosság, a gazdasági oldalnál a megszakítottság dominál.

A gazdasági formát létesítő, a termelési viszonyt termelő munkának döntő mozzanata a tulajdon, amely ebben a megközelítésben maga is eredményként, termeltként áll előttünk. (A tulajdon különböző formáit a munka társadalmi-gazdasági jellegének különböző formái termelik újra. Ha ennek a munkának társadalmi-gazdasági jellege megosztott, nem közvetlenül társadalmi, szükségképpen jelentkezik a munka elidegenülteként, és a tulajdon magántulajdonként. Ha közvetlenül társadalmi a

munka, ha nem közvetítéseken keresztül társadalmasodik, akkor társadalmi tulajdonról beszélhetünk.)

A társadalmi viszonyok forrása a munka társadalmi-gazdasági jellegében van, és a reális történetiség csak innen származhat. A történelmi materializmus éppen azáltal haladja meg az antropológiát, amely csak az ember és a természet elvont anyagcseréjére koncentrál (a technikai oldalra), hogy a társadalmi-gazdasági dimenzió által megformáltan mutatja be a technikai-társadalmi tartalmakat. (Az árutermelésben a használati érték, a konkrét termék értékdohogként, közömbös, általános dohogként jelenik meg, a tőkés termelésben a konkrét termelési eszköz szintén értékdohogként, sőt, még egy újabb meghatározottságot kapva, önmaga értékét növelő értéként, tőkeként jelenik meg.) A munka társadalmi-gazdasági jellege közös alapja a politikai gazdaságtannak és a történelmi materializmusnak. Megpróbálom egy-egy példával illusztrálni. Az érték minőségi oldala, társadalmi viszonyként, a cserében társadalmasuló magánmunkaként való meghatározása egyik sarokpontja a marxi gazdaságelméletnek, amelyből aztán le lehet vezetni az értéknagyság meghatározódását. (Visszafelé az út járhatatlan!) Az emberi lényeg, mint a társadalmi viszonyok összessége szerintem így nem más, mint a fejlődő, változó gazdasági formákat produkáló társadalmi munkamegosztás, az emberi történelem.

A természetelsajátítás vázolt két oldala természetesen megbonthatatlan egységben van (a tartalom mindig megformált), csak az ismétlődő, éleződő s megoldódó ellenmondások - társadalmi összeütközések és gazdasági válságok - jelzik a forma történetiségét.

Vagyis a nembeli munkának nem feltétlenül kell elidegenült munkaként megjelennie, a természet feletti uralom növekedésének a többség tulajdonnéküliségével.

Ez csak egy különös termelési módban van így, amelynek immanens célja a termelőerők korlátlan fejlesztése, de amely szakadatlanul bele is ütközik saját maga emelte korlátaiba.

Az árutermelői munka kettős jellege tehát mindenképp különbözik a társadalmi munka fent vázolt kettős jellegétől, hiszen az utóbbi az előbbinek (b)alesete.

(Elnézést!)